

[Vztah filosofie ke smyslu a smysluplnosti]

76-89 filosofie, smysl, smysluplnost, vědomí, život, svět řeči (slovo) 760818-1

(89) (2) (Račice, 18. 8. 76 dopoledne.)

Filosofie je možná jen ve vztažení k nějakému smyslu, v zakotvení v něčem smyslupném. I když je problém smyslu a smysluplnosti filosofickým problémem *kat' exochén*, neznamena to, že by filosofie mohla a směla legitimně pochybovat o smyslu a smysluplnosti všeho, tj. světového celku (a tím i o smysluplnosti sebe a svého vlastního počínání, tj. i svého pochybování, své skepse). Filosofická skepse je legitimní pouze jako partikulární, přesně omezená a vymezená skepse, tj. jako heuristická metoda, mající svůj přesně definovaný obor a rozsah a nezátížená dogmaticky. Nikdy však není a nemůže být oprávněná jako nálada, jako celkový životní postoj, jako univerzální přístup ke všemu (zdánlivě nebo skutečně) smyslupnému, ke každé hodnotě či normě. A proč tomu tak jest? Uvedme si jeden velmi závažný argument, který zatím není zatížen žádným postojem, žádnou filosofickou pozicí či orientací.

Filosofie je záležitostí vědomí; a vědomí je záležitostí života. Kde není života, tam není ani vědomí a také žádné filosofie. Proto je filosofie vztažena ke smyslu především a základně přes vědomí a přes život. Život však představuje zvláštní sféru světa (resp. ve světě). Jednou z podstatných charakteristik života je jeho negentropická tendence. Život bytostně směřuje proti všeobecné entropii a jí napříč k stavům stále nepravděpodobnějším. Tato orientace nemůže být dost dobře považována za nesmyslnou, resp. prázdnou smyslu, a to už proto, že trvá nepřetržitě asi 3½-4 miliardy let. Bylo by naopak absurdní, kdyby se chtěl nějaký filosof postavit na tuto základnu (neboť jinak nemůže) a odtud celý tak dlouho trávající vývoj živých organismů prohlásit za náhodu, nebo dokonce za omyl.

Filosofie ovšem nemůže přistoupit k problému smysluplnosti života jako takového přímo, protože by to znamenalo přistoupit k němu zvenčí. A to ovšem je naprosto nepřiměřené, či spíše nemožné, jak se později ukáže, protože smysl a smysluplnost je nepředmětného, a nikoliv předmětného rázu. Nicméně předběžná úvaha toho typu, jak jsme ji naznačili, je zcela legitimní a je významná přinejmenším pro první orientaci. Vlastní cesta filosofie spočívá ovšem v tom, že myšlenkově je zakotvena ve smyslu jiném, totiž „logickém“, řečovém, ve slovu (v elementu slova) – a do této sféry slova, do tohoto světa řeči a smyslu řeči (slova) pak musí vtáhnout vše další, aby se to ukázalo jako smysluplné nebo nesmyslné. Proto smysluplnost života vůbec a celé dlouhé vývoje

historie živých organismů nemůže filosofie nahlédnout přímo, nýbrž ve světle řeči, slova, ve světle logu. Pak ovšem jde o téma nejen filosoficky legitimní, nýbrž přímo elementárně důležité.

V předběžném přístupu k problému smyslu života na úrovni biologické však může filosofie spatřovat oporu pro svou orientaci na světový smysl: svět vůbec má smysl, jestliže má smysl takový pozoruhodný podnik, jakým je život. A smysluplnost životního „podniku“ se zdá být i zcela zvenčí, z vnějšího pohledu jistá nebo alespoň vysoce, ba krajně pravděpodobná, i když ji nenahlížíme obsahově, tj. i když do jejího smyslu nepronikáme, i když mu nerozumíme. Byly ovšem podniknuty již i takové filosofické pokusy, které viděly tento základní životní, vitální smysl nejplněji tam, kde je nepřítomen jakýkoliv logos, jakékoliv intelektuální úsilí o jeho uchopení a postižení. Takové interpretace pak nevidí ve vitální smysluplnosti pro filosofii oporu, nýbrž naopak něco každé filosofii (a každému intelektuálnímu úsilí) nenapravitelně unikajícího, a ve filosofii zase něco, co narušuje, brzdí a korumpuje každý vitální smysl, každou vitální smysluplnost. Ale to je bezpochyby jen důsledek vadného myšlenkového postupu, jak si ostatně na příslušném místě budeme mít příležitost prokázat podrobnější analýzou. Předpoklad, že „logos“ řeči, resp. intelektu je nejenom jiný, nýbrž protikladný „logu“ vitálních dějů, je nezdůvodněný a nezdůvodnitelný. To, co se např. takovému Bergsonovi podařilo prokázat, je neúnosnost a nedržitelnost předmětného, metafyzického myšlení tam, kde jde o nepředmětné skutečnosti. Ale redukovat intelektualitu na předmětné myšlení, na metafyziku, je zcela nehistorické, a tím i nereálné, nesprávné.